

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

t.a.v. de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Onze referentie
2025-0000550880

Datum 26 september 2025
Betreft Beantwoording feitelijke vragen Nederlandse
Digitaliseringsstrategie

Hierbij stuur ik u de beantwoording op de feitelijke vragen van de leden van de commissie Digitale Zaken over de Nederlandse Digitaliseringsstrategie (Kamerstuk 26 643 nr. 1366).

De staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
Herstel Groningen, Koninkrijksrelaties en Digitalisering

Eddie van Marum

1 **Kunt u redenen waarom er op digitale opgaven in de afgelopen 25 jaar zo weinig voortgang is geboekt uitgebreider toelichten?**

De afgelopen 25 jaar hebben overheidsorganisaties grote stappen gezet om hun dienstverlening, processen en taken te automatiseren. De analoge overheid is vertaald naar een digitale en inwoners en ondernemers kunnen vaak digitaal met de overheid communiceren en zakendoen. Ook is de uitvoering beduidend efficiënter geworden, zonder informatievoorziening zou de overheid stilvallen. De grote maatschappelijke opgaven, de roep om meer autonomie en betere beveiliging in de huidige geopolitieke context vragen nu om interbestuurlijke samenwerking: een versnelde samenwerking op de digitaliseringsopgaven van de Nederlandse overheid om daarmee het gehele huis van Thorbecke te stutten.

2 **Hoe wordt een intensievere samenwerking gezocht met het bedrijfsleven, de wetenschap en kennisinstellingen?**

Het bedrijfsleven, de wetenschap en kennisinstellingen kunnen een goede bijdrage aan de Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) leveren met hun capaciteit, innovatievermogen en kritische blik. Per prioriteit (en versnellers binnen die prioriteit) zoeken we binnen het uitvoeringsprogramma voor de NDS bedrijven en kennisinstellingen die ons helpen met het realiseren van de doelen uit de NDS. De ingestelde NDS-Raad die de staatssecretaris, het Bestuurlijk Overleg Digitalisering en de Directeur-Generaal Digitalisering en Overheidsorganisatie (DGDOO) van onafhankelijk advies zal voorzien met betrekking tot de uitvoering van de NDS, kijkt expliciet van buitenaf naar de prioriteiten. Daarin zitten deskundige en gezichtsbepalende experts uit de eerdergenoemde velden die advies geven over de aanpak en de samenwerking met die velden.

3 **Hoe kan 'waar nodig' worden gedefinieerd als het gaat om het herontwerpen van overheidsprocessen?**

Het herontwerpen van processen is niet een doel op zichzelf. De NDS signaleert dat digitalisering tot nu toe vooral gericht is geweest op het digitaliseren van bestaande processen, zoals het digitaliseren van papieren documenten. Terwijl de steeds verdergaande mogelijkheden van digitalisering kansen biedt om burgers en ondernemers beter te helpen door processen grondig in ketens te herzien. In theorie geldt dit voor alle overheidsprocessen, maar het ligt voor de hand om daar een prioritering in aan te brengen. Daarbij denken we in eerste instantie aan processen waar burgers en ondernemers vastlopen in hun contact met de overheid – veelal rondom ingrijpende (levens)gebeurtenissen. Deze processen worden geselecteerd en geprioriteerd op basis van urgentie, de benodigde capaciteit en het draagvlak binnen de betrokken stakeholders.

4 **Waarom is kwantumtechnologie niet opgenomen in het rijtje van digitale sleuteltechnologieën, daar waar cloud, data en AI als sleutel genoemd worden ter versteviging van de digitale basis en deze klaarmaken voor de toekomst, alsook de vertaling naar investeringen in de digitale overheid?**

De zes prioriteiten van de NDS zijn tot stand gekomen in samenspraak met gemeenten, provincies, waterschappen en publieke dienstverleners. Dat ging onder andere via gezamenlijke werksessies, en besluitvorming via een serie Bestuurlijk Overleggen over de NDS. Ook zijn er gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven en kennisinstellingen en werkbezoeken gebracht aan landen om ons

heen. Zo is de NDS veelvuldig getoetst bij een brede groep stakeholders en experts. Mijn indruk is dat de uiteindelijke prioriteiten snel op grote steun konden rekenen en zeer breed worden gedeeld. De tijdlijn van de totstandkoming NDS is openbaar gemaakt. Deze kunt u online vinden en geeft verder inzicht in het proces.¹ Kwantumtechnologie is niet als afzonderlijke prioriteit opgenomen, maar quantumveilige cryptografie is wel onderdeel van de prioriteit versterken van digitale weerbaarheid en digitale autonomie van de overheid.

5 Hoe zijn de zes prioriteiten tot stand gekomen? Zijn er nog andere prioriteiten overwogen en zo ja, welke?

Zie het antwoord op vraag 4.

6 Hoe wordt de Kamer periodiek geïnformeerd over de voortgang van de zes prioriteiten en de afspraken binnen het Bestuurlijk Overleg Digitalisering?

De Kamer wordt periodiek geïnformeerd over de voortgang op het digitaliseringsbeleid en daarmee ook over op de voortgang op de NDS. Dit gebeurt via de gebruikelijke verzamelbrieven digitalisering. Uiteraard houd ik uw Kamer ook op de hoogte wanneer er belangrijke ontwikkelingen zijn, indien nodig buiten de verzamelbrieven om.

7 Wanneer kan de burger daadwerkelijk rekenen op het principe van 'altijd de juiste deur' bij digitale dienstverlening?

Samen met publieke dienstverleners, departementen en medeoverheden werken we aan een betrouwbare en toegankelijke overheid. Een overheid die goed bereikbaar is, aan het loket, telefonisch, schriftelijk en digitaal. Vanuit de één-overheidsbeleving werken we aan een digitaal landschap voor dienstverlening van de overheid. Van het zoeken naar overheidsinformatie, contact opnemen met de overheid, tot het daadwerkelijk regelen van zaken met de overheid. Waar iedereen, in welke rol dan ook, niet alleen de weg vindt maar ook verder geholpen wordt. De eerste stap is om Overheid.nl te moderniseren tot een betrouwbare, herkenbare online Wegwijzer waar alle informatie over publieke producten en diensten in samenhang kan worden gevonden. De realisatie van deze overheidsbrede Wegwijzer is voorzien eind 2026. In 2026 zal samen met kwartiermakers van publieke dienstverleners een verkenning worden afgerond naar een overheidsbrede contact en -kanalenstrategie en wat het betekent wanneer publieke dienstverleners op hun portalen terugverwijzen naar een overheidsbrede helpdesk.

8 Hoeveel organisaties hebben (digitale) standaarden, ondanks verplicht per wet of afsprakenstelsel, alsnog niet geïmplementeerd?

Uit de meest recente meting van de in de Wet digitale overheid verplichte standaarden met betrekking tot de informatieveiligheid blijkt dat voor 64% van de internetdomeinen alle afgesproken website internetveiligheidsstandaarden correct zijn toegepast. Dat betekent, om correct antwoord te geven op uw vraag, dat voor 36% van de internet domeinen niet alle standaarden correct zijn toegepast, maar een gedeelte daarvan. Daarnaast voldoet 59% van de websites en apps waar de Nederlandse overheid verantwoordelijk voor is aan de wettelijke verplichting rondom digitale toegankelijkheid. Ook hier betekent dit dat 41% procent niet alle verplichtingen nakomt, maar een gedeelte daarvan.

¹ [Tijdlijn NDS - Digitale Overheid](#)

9 **Hoe wordt het toezicht vormgegeven op organisaties die niet voldoen aan de verplichte standaarden? Op welke wijze voert het Forum Standaardisatie dit toezicht uit, en welke capaciteit is hiervoor beschikbaar of benodigd?**

Er is geen formeel toezicht ingericht, wel wordt de toepassing van standaarden periodiek onderzocht en gemeten. Forum Standaardisatie onderzoekt jaarlijks het gebruik van de standaarden van de 'Pas toe of leg uit'-lijst. Het onderzoek richt zich op de vraag naar open standaarden in aanbestedingen, de toepassing in overheidsbrede voorzieningen en overig gebruik. Daarnaast voert Forum Standaardisatie ieder halfjaar een meting uit op de implementatie van informatieveiligheidsstandaarden - waaronder de wettelijk verplichte standaarden - bij overheidsorganisaties. Het Forum Standaardisatie wordt bijgestaan door een secretariaat, het Bureau Forum Standaardisatie. Voor de huidige invulling van het meten en onderzoeken is voldoende capaciteit beschikbaar.

10 **Is er hulp voor overheidsinstanties beschikbaar voor het beter voldoen aan standaarden? Zo ja, welke?**

Het Forum Standaardisatie helpt overheidsinstanties door te adviseren over het gebruik van open standaarden, dat doet zij onder andere door middel van de 'Pas toe of leg uit'-lijst en de 'Beslisboom Open Standaarden'. Ook is er bijvoorbeeld een Digitoegankelijk Community en kennisbank beschikbaar.

Momenteel werken we aan de totstandkoming van implementatieteams voor standaarden, dit doen we als onderdeel van de Generieke Digitale Infrastructuur. Deze teams kunnen organisaties die achterblijven bij de adoptie van standaarden ondersteunen en ontwikkelen op basis van de geleerde lessen breder inzetbare *tooling* en kennis die andere organisaties zelfstandig moeten kunnen inzetten om uiteindelijk gemakkelijker standaarden te kunnen implementeren.

11 **Hoe krijgt de ondersteuning bij het invoeren en handhaven van standaarden vorm? Welke middelen zijn hiervoor nodig?**

Ondersteuning is beschikbaar middels onder andere de 'Pas toe of leg uit'-lijst, de handreiking 'Vragen om open standaarden bij ICT aanschaf' en de 'Beslisboom Open Standaarden'. Er wordt gewerkt aan een portaal met informatie en *tooling* voor ontwikkelaars van de Nederlands overheid. Zo verbeteren we de ondersteuning voor developers die werken aan overheidssystemen om eenvoudiger standaarden te kunnen invoeren en te controleren of dit correct is gebeurd.

Op dit moment worden de kosten voor het opzetten en onderhouden van developer.overheid.nl geschat op €350.000 in 2026. Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan de oprichting van implementatieteams voor standaarden, de geschatte kosten hiervoor in 2026 bedragen €1.500.000.

12 **Waarom hebben organisaties zo veel moeite met het naleven van (digitale) standaarden? Kunt u dit verklaren?**

Uit de meest recente 'Monitor Open Standaarden' komt het gebrek aan kennis bij aanbestedende diensten en leveranciers over open standaarden en over de verplichtingen die voortkomen uit het open standaardenbeleid als belangrijkste verklaring naar voren. Soms weet men de bestaande kennis niet te vinden en men is niet bekend met de 'Pas toe of leg uit'-lijst en de hulpmiddelen van het Forum

Standaardisatie zoals de handreiking 'Vragen om open standaarden bij ICT aanschaf' en de Beslisboom Open Standaarden. Daarnaast wordt aangegeven dat er (wettelijke) verplichtingen zijn, met een hogere prioriteit.

13 Hoe gaat u collectieve oplossing en bouwstenen verplicht stellen?

Standaarden kunnen, indien nodig, bij Algemene maatregel van bestuur (Amvb) onder artikel 3 van de Wet digitale overheid (Wdo) verplicht worden gesteld voor een gewenste doelgroep. Ook andersoortige collectieve oplossingen en bouwstenen zouden verplicht gesteld kunnen worden onder de Wet digitale overheid.

Binnen de context van de Rijksdienst geldt het Coördinatiebesluit organisatie, bedrijfsvoering en informatiesystemen Rijksdienst. Dit besluit stelt dat de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties na overleg met de ministers die het aangaat kaders kan vaststellen ter bevordering van de eenheid, kwaliteit of efficiëntie van de bedrijfsvoering en informatiesystemen van de ministeries. Daarbij kunnen ook werkzaamheden of voorzieningen worden aangewezen voor alle of een deel van de ministeries.

In het kader van de NDS koers ik aan op meer bestuurlijke sturing dan tot nog toe het geval is. In het verlengde daarvan zal als onderdeel van het NDS-uitvoeringsprogramma worden onderzocht of het onder het NDS-credo "de vrijblijvendheid voorbij" wenselijk is collectieve oplossingen en bouwstenen verplicht te stellen en wat, met inachtnaam van het huidige instrumentarium, de beste manier daartoe is. Hierbij is het belangrijk om oog te hebben voor de naleving als ook het gemak waarmee organisaties gebruik kunnen maken van deze collectieve oplossingen en bouwstenen.

14 Welke gevolgen heeft het voor een organisatie als zij geen gebruik maken van verplichte collectieve oplossingen en bouwstenen?

Op dit moment zijn er geen consequenties verbonden aan het niet gebruiken van verplichte collectieve oplossingen en bouwstenen, mede omdat niet alle vormen van collectieve oplossingen en bouwstenen (daaronder scharen we afspraken, standaarden en voorzieningen) nu verplicht zijn gesteld. Wel kunnen gevolgen zoals bijvoorbeeld een gebrek aan interoperabiliteit of inefficiëntie in uitgave van overheidsmiddelen ontstaan.

In het NDS uitvoeringsprogramma wordt verkend of, in het geval collectieve oplossingen en bouwstenen verplicht gesteld zijn, het wenselijk en/of effectief is hier consequenties aan te verbinden en welke controle op naleving en bevoegdheden daarvoor benodigd zijn. Er zijn landen waar het niet gebruiken van digitale bouwstenen gepaard gaat met financiële consequenties.

15 Wat is het doel van de nieuwe IT-sourcingsstrategie? Kunt u dit specificeren?

Het doel van de nieuwe IT-sourcingsstrategie is om risico-gebaseerd, verantwoord en uniform beslissingen te nemen over wat we zelf of samen doen, wat we inkopen en welke eisen we aan leveranciers stellen. Dit draagt sterk bij aan de verhoogde digitale weerbaarheid en beter beheerste afhankelijkheid.

Deze IT-sourcingstrategie is aangekondigd in de NDS van juli 2025 en het belang is recent benadrukt met het verschijnen van het rapport 'Van Kwetsbaar naar weerbaar'². Een van de geleerde lessen van dit rapport is dat als gevolg van dreigende acute en langdurige uitval van uitbestede ICT-dienstverlening bij overheidsorganisaties vernieuwing van het bestaande inkoopbeleid noodzakelijk is.

16 Hoe waarborgt u dat gebundelde inkoop van IT leidt tot zowel prijsbesparingen als meer strategische autonomie?

De nieuwe IT-sourcingstrategie en gebundelde inkoop is niet primair gericht op prijsbesparingen. Het borgen van de werking van de nieuwe strategie zal onder meer vorm krijgen in de huidige herinrichting van het rijksinkoopstelsel, mede gebaseerd op de bevindingen van de Algemene Rekenkamer over sturing en uniformering van het stelsel. Ook wordt gevolg gegeven aan de moties van het lid Sneller³ en van de leden Thijssen en Bruyning⁴ over de rijksbrede inkoop. Ik informeer u hier nader over, zodra de interdepartementale afstemming doorlopen is.

17 Hoe voorkomt u dat gezamenlijke inkoop van IT vooral leidt tot gunstigere contracten bij Big Tech-bedrijven, in plaats van een divers landschap van Nederlands-Europese contracten?

Juist door het vernieuwen van strategie voor inkoop van IT, ingegeven op basis van verschillende geconstateerde risico's en maatschappelijke vraagstukken, wordt toegewerkt naar andere te contracteren bedrijven en gestimuleerd om gebruik te maken van Europese initiatieven. Hierover zijn verschillende trajecten gaande, mede ondersteund door nieuwe EU-wetgeving.

18 Kunt u specificeren welke wet- en regelgeving u de komende periode wil 'versimpelen'? Verwacht u op afzienbare termijn met een wetsvoorstel te komen die dit regelt?

Samen met de Rijksoverheid, provincies, waterschappen, publieke dienstverleners en gemeenten wordt eerst in kaart gebracht welke wet- en regelgeving aanpassing of versimpeling er nodig zijn. Het inzichtelijk maken en prioriteren van de benodigde wijzigingen vindt binnen de NDS plaats, maar er wordt ook aansluiting gezocht bij het traject dat door het Secretarissen-Generaal Overleg in het kader van Werk aan Uitvoering is opgestart om te komen tot een Actieagenda vereenvoudiging. In deze Actieagenda worden vereenvoudigingsvraagstukken volgens een vaste ritmiek en methodiek uitgewerkt zodat er bestuurlijk en politiek goede keuzes kunnen worden gemaakt. In de zomer zijn hiervoor ruim 10 domeinoverstijgende vereenvoudigingsvoorstellen gedaan die nu verder worden uitgewerkt. In het kader van de NDS is het streven om de eventuele juridische aanpassingen zoveel mogelijk op generiek niveau vorm te geven. Afhankelijk van de aard van de vraagstukken kan het echter ook noodzakelijk zijn om sectorale wetgeving te wijzigen of te vereenvoudigen. Op dit moment kan nog niet worden vooruitgelopen op concrete wetsvoorstellen, maar zodra duidelijk is welke aanpassingen wenselijk en haalbaar zijn, zal dit met de Kamer worden gedeeld.

² [Rapport 'Van kwetsbaar naar weerbaar': Overheid neemt maatregelen om digitale continuïteit te versterken | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

³ Kamerstuk II 2024/25, 36740, nr. 9

⁴ Kamerstuk II 2024/25, 36574, nr. 7

- 19 **Hoe komt de gezamenlijke investeringsagenda tot stand? Welke bestaande budgetten worden hiervoor aangewend?**
De investeringsagenda wordt interbestuurlijk opgesteld onder regie van mijn ministerie. In werksessies per prioriteit worden kosten en baten uitgewerkt en worden financieringsopties in kaart gebracht. De relevante bestaande budgetten van ministeries en hun uitvoeringsorganisaties en van de decentrale overheden worden zoveel mogelijk inzichtelijk gemaakt en hierbij betrokken.
- 20 **Waarom is er niet gelijktijdig aan de publicatie van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) een gezamenlijke investeringsagenda gepresenteerd?**
De NDS is een richtinggevend strategie document met een duidelijke ambitie, doelstellingen, prioriteiten en op hoofdlijnen de op te leveren resultaten. De verdere uitwerking vindt nu plaats en vormt de basis voor de inschatting van de kosten, baten en de mogelijkheden voor financiering.
- 21 **Kunt u een overzicht geven van begrotingsposten per departement die u zal aanwenden voor de gezamenlijke investeringsagenda?**
Zie het antwoord op vraag 19.
- 22 **Welke bijdrage verwacht u van medeoverheden en uitvoeringsorganisaties voor de gezamenlijke investeringsagenda?**
Zie het antwoord op vraag 19.
- 23 **Wordt de gezamenlijke investeringsagenda gepresenteerd op Prinsjesdag? Zo niet, wanneer verwacht u deze wel te kunnen presenteren?**
De Investeringsagenda wordt niet op Prinsjesdag gepresenteerd. Ik verwacht dat de Investeringsagenda in het eerste kwartaal van 2026 gereed is en interbestuurlijk vastgesteld kan worden. Daarna zal ik de Investeringsagenda ook met uw Kamer delen. Ter uitvoering van de motie Kathman⁵ zal ik uw Kamer zo spoedig een eerste beeld op hoofdlijnen te geven.
- 24 **Kunt u een indicatie geven van de omvang van de gezamenlijke investeringsagenda? Is dit een structureel budget of een eenmalige pot geld?**
Op dit moment kan ik daar nog geen antwoord op geven. Dit wordt in de Investeringsagenda uitgewerkt.
- 25 **Geeft u uitvoering aan de aangenomen motie van het lid Kathmann (Kamerstuk 36740-VII-21) om nog vóór de verkiezingen de gezamenlijke investeringsagenda te presenteren?**
Zie het antwoord op vraag 23.
- 26 **Hoe wordt er bij het opstellen van een gezamenlijke investeringsagenda rekening gehouden met een overheidsbrede soevereine clouddienst?**
De overheidsbrede soevereine cloud is één van de prioriteiten uit de NDS. De kosten, baten en financieringsopties worden uitgewerkt in de Investeringsagenda.

⁵ Kamerstuk 36740-VII-21

- 27 **Hoe wordt het Bestuurlijk Overleg Digitalisering samengesteld? Met welke verdeling zijn verschillende belanghebbenden vertegenwoordigd?**
Het Bestuurlijk Overleg Digitalisering is vorig jaar gestart. In dit overleg zijn de overheidsorganisaties vertegenwoordigd op politiek-bestuurlijk niveau. Aan het Bestuurlijk Overleg Digitalisering nemen deel: vertegenwoordigers vanuit de rijksoverheid, te weten de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, bewindspersonen van Economische Zaken en het ministerie van Justitie en Veiligheid. Vanuit de medeoverheden: de voorzitter van de Commissie Informatiesamenleving van de Vereniging Nederlandse Gemeenten, bestuurlijk portefeuillehouder digitalisering van het Interprovinciaal Overleg, bestuurslid vanuit de Unie van Waterschappen en de voorzitter van het Netwerk Publieke Dienstverleners. Indien nodig wordt gezorgd voor vervanging en/of achtervang. Ook de voorzitter van NDS-Raad neemt in een adviserende rol deel aan het overleg.
- 28 **Welke verdeling van kennis en achtergrond betracht u in de samenstelling van de NDS-raad?**
Voor de NDS-Raad is brede expertise op het gebied van de overheid, wetenschap, kennisinstellingen en het bedrijfsleven samengebracht. Met deze samenstelling is de NDS-Raad in staat om het innoverend vermogen van de uitvoering van de NDS te verrijken, aan te jagen en te verhogen. De NDS-Raadsleden hebben dankzij hun brede netwerk en kennis van digitaliseringsthema's in de maatschappij een goed beeld van de belangrijke onderwerpen voor burgers en het maatschappelijk middenveld. Zij kunnen dit inbrengen in de NDS-Raadsadviezen.
- 29 **Hoe worden burgers en het maatschappelijk middenveld vertegenwoordigd in de NDS-raad?**
Zie het antwoord op vraag 28.
- 30 **Worden ervaringsdeskundigen op het gebied van digitale toegankelijkheid vertegenwoordigd in de NDS-raad? Zo nee, waarom niet?**
Zie het antwoord op vraag 28.
- 31 **Wanneer verwacht u het NDS-uitvoeringsprogramma te presenteren? Hoe zorgt u ervoor dat deze in de demissionaire periode alsnog spoedig tot stand komt?**
De met uw Kamer gedeelde NDS en voorziene rapportages daarover zijn de relevante politieke documenten via welke uw Kamer de doelen en geboekte voortgang kan monitoren. Het NDS-uitvoeringsprogramma refereert aan de organisatie die de uitvoering zal aanjagen. De programmaorganisatie is samen met de bij de NDS betrokken organisaties en medeoverheden reeds van start gegaan met de uitvoering van de NDS. U wordt periodiek op de hoogte gehouden via de verzamelbrieven digitalisering.
- 32 **Welke bevoegdheden krijgt de NDS-raad om overheidsinstanties ter verantwoording te roepen?**
Het ter verantwoording roepen van overheidsinstanties valt niet onder de bevoegdheid van de NDS-Raad. De NDS-Raad geeft gevraagd en ongevraagd advies en doet voorstellen met handelingsperspectief om de uitvoering van de NDS te versnellen en belemmeringen weg te nemen. De NDS-Raad geeft zijn adviezen aan de

staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, het Bestuurlijk Overleg Digitalisering en de Directeur-Generaal Digitalisering en Overheidsorganisatie.

- 33 **Geeft de NDS uitvoering aan de motie van de leden Thijssen en Bruyning over per 2029 minstens 30% van alle cloudopslagdiensten van Nederlands-Europese bodem laten komen (Kamerstuk 36 574, nr. 5) en de motie van de leden Bruyning en Thijssen over nadere eisen opnemen in het herziene rijksbrede cloudbeleid (Kamerstuk 36 574, nr. 13)?**

Door het bundelen van de vraag naar Cloud -oplossingen, wat onderdeel uitmaakt van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie, wil de overheid meehelpen om het Nederlandse- en Europese cloudaanbod te vergroten. Indien er meer aanbod is, is het ook te verwachten dat er meer gebruik gemaakt wordt van Nederlandse en Europese clouddiensten. Dit zal zeker bijdragen om de gevraagde 30% van alle cloudopslagdiensten van Nederlands-Europese bodem te laten komen.

De NDS geeft zelf geen uitvoering aan de motie van de leden Bruyning en Thijssen over nadere eisen op te nemen in de herziening van het rijksbrede cloudbeleid⁶. De NDS is een overheidsbrede strategie met als doel voor de prioriteit Cloud om een tweetal strategische doelen te realiseren (verkenning van het realiseren van een overheidsbrede soevereine clouddienst en het streven naar een centrale overheidsmarktplaats voor clouddiensten).

- 34 **Hoe wordt er bij het doen van de kosten-batenanalyses rekening gehouden met moeilijk te voorspellen lange termijn baten?**

Onzekerheden worden in de Investeringsagenda zoveel mogelijk onderkend, kwalitatief benoemd en zo mogelijk kwantitatief uitgewerkt.

- 35 **Hoe kan 'waar nodig' worden gedefinieerd als het gaat om het besluit om een kosten-batenanalyse te maken?**

Het gaat om de naar verwachting impactvolle en budgettair omvangrijke onderdelen van de NDS.

- 36 **Wordt er een kosten-batenanalyse gemaakt voor een overheidsbrede soevereine clouddienst?**

Zie het antwoord op vraag 26.

- 37 **Is er voldoende inzicht in het huidige overheidsbrede IT-landschap om een gedegen kosten-batenanalyse van de NDS uit te voeren, en is hiervoor een nulmeting gedaan of gepland?**

De NDS omvat niet het gehele overheidsbrede IT-landschap. De NDS omvat zes prioriteiten en vier interventies die, naast een deel van het overheidsbrede IT-landschap, ook informatievoorziening, normen en kaders en andere aspecten omvatten. Op dit moment lijkt er voldoende inzicht te zijn in deze aspecten om de NDS uit te kunnen voeren.

⁶ Kamerstuk 36 574, nr. 13

38 **Wanneer wordt de Kamer geïnformeerd over de onderzoeken naar gezamenlijke financiering en inkoop?**

Het betreft geen afzonderlijk onderzoek, maar maakt onderdeel uit van de uitwerking van de Investeringsagenda. Voor het moment waarop u daarover wordt geïnformeerd verwijs ik u naar het antwoord op vraag 24.

39 **Per wanneer verwacht u dat de overheid beschikt over een soevereine 'Nedercloud'? Welke partijen kunnen hier op aansluiten?**

In het kader van de NDS ben ik op dit moment bezig met de verkenning van de realisatie van een soevereine overheidscloud. De termijn waarop deze voorziening gerealiseerd wordt en het beoogde verzorgingsgebied, waaronder welke partijen hierop aan kunnen sluiten, zijn onderdeel van deze verkenning.

40 **Betrekt u de aangenomen motie van het lid Kathmann over een aanbesteding voor een rijkscloud in volledig Nederlands beheer (Kamerstuk 26643-1316) bij deze prioriteit?**

Alle relevante moties van de Kamer worden meegenomen in de verkenning naar de realisatie van een soevereine overheidscloud.

41 **Kunt u een indicatie geven van de kosten voor een soevereine 'Nedercloud'? Hoeveel geld reserveert u hiervoor?**

Zie het antwoord op vraag 26.

42 **Op welke standaarden en Europese ervaringen doelt u, wat betreft de centrale overheidsmarktplaats voor clouddienste technologieën?**

Op een marktplaats willen we die clouddiensten aanbieden aan overheidsorganisaties die voldoen aan de door ons gewenste standaarden. In verschillende Europese landen wordt aan deze standaarden gewerkt. In Duitsland is al een dergelijke marktplaats operationeel waarin diensten van Duitse aanbieders voor de overheid ontsloten worden. Diverse leveranciers in de Dutch Cloud Coalition participeren in marktplaats en standaardisatie initiatieven. In Nederland wordt, oorspronkelijk vanuit de gemeenten (VNG) al enige tijd gewerkt met de Haven standaard. Deze bevordert portabiliteit tussen Cloud platformen van verschillende dienstverleners. Hierdoor zijn ontwikkelde applicaties makkelijker herbruikbaar. Er is besloten de doorontwikkeling hiervan onderdeel van het NDS Cloud programma te maken, met zicht op mogelijke opname in de GDI. Meerdere clouddienstaanbieders binnen en buiten de overheid zijn bezig aan deze standaard te voldoen (zoals ODC Noord, Logius en diverse leveranciers)

Het proces om deze standaarden Europees te maken loopt en Nederland heeft het belang daarvan recent benadrukt in de nonpaper 'Strengthening cloud sovereignty of public administrations'⁷. Eén van de in dat kader genoemde Europese standaarden is de CSA Cloud standaard NVN-CEN/TS 18026:2024, die is ontwikkeld op verzoek van de Europese Commissie.

Er wordt dus niet gewacht op afronding van het standaardisatieproces in Europa. Ik stuur actief op uitbreiding van Haven en volg nauwgezet de bredere ontwikkeling die ik overneem zodra deze is uitgekristalliseerd.

⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2025/07/11/strengthening-cloud-sovereignty-of-public-administrations>

43 **Hoe zorgt u ervoor dat, ook nu er nog geen 'Nedercloud' of overheidsmarktplaats is, er geen aanvullende diensten en gegevens naar de publieke cloud verhuizen in de tussentijd?**

In de afweging welke data we in eigen beheer verwerken en wat in de public cloud, moeten strategische afhankelijkheden én marktconcentraties worden meegewogen. Dit neem ik mee in de aanscherping van het rijksbreed cloudbeleid, maar ook in de beleidskaders voor digitale autonomie en soevereiniteit van de overheid, en in de IT-sourcingstrategie Rijk.

De afweging om naar de public cloud te verhuizen is een departementale verantwoordelijkheid. Departementen nemen hierover besluiten binnen hun eigen mandateringsregelingen. CIO Rijk faciliteert het uitvoeren van goede risicoanalyses met beleid en handreikingen.

44 **Kunt u uitgebreider toelichten hoe het komt dat de rijksoverheid en medeoverheden zo afhankelijk zijn geworden van een klein aantal externe partijen?**

Het gebruik van clouddiensten brengt organisaties vele voordelen, met name op het vlak van gebruiksgemak en efficiëntie. Grote en kleine organisaties kunnen door makkelijk schaalbare, on-demand clouddiensten leunen op relatief hoogwaardige, veilige en continue ICT-dienstverlening voor hun bedrijfsvoering, bijvoorbeeld voor het optimaliseren van interne processen en dienstverlening.

Departementen en mede-overheden maken op basis van huidige regelgeving een afweging of het gebruik van public cloud is toegestaan voor bestaande en nieuwe applicaties. Hierbij is het gebruik van hyperscalers, mits de veiligheid is geborgd, niet uitgesloten.

In de kabinetsreactie op de initiatiefnota Wolken aan de Horizon⁸ is vrij gedetailleerd ingegaan op de problematiek van de cloudmarkt. Een voorname oorzaak voor de slecht functionerende cloudmarkt is de verregaande concentratie aan de aanbodzijde van de markt. In de Nederlandse markt beschikken met name de aanbieders Amazon en Microsoft over grote geconsolideerde marktaandelen, zoals ook in andere Europese markten het geval is. Dit maakt dat deze hyperscalers een dienstenaanbod hebben dat qua integraliteit en kwaliteit op dit moment superieur is. Voor nadere toelichting op de problematiek op de cloudmarkt verwijs ik u naar de genoemde kabinetsreactie.

45 **Welke risico's heeft het om afhankelijk te zijn van een klein aantal externe partijen op het gebied van cloud?**

Digitale afhankelijkheden zijn niet te voorkomen en horen bij een open handelssysteem. Een te grote afhankelijkheid van één of enkele leveranciers is echter niet wenselijk. Risico's die dan kunnen optreden zijn:

- Verlies van strategische keuzevrijheid: de leverancier bepaalt of en hoe je van infrastructuur kunt veranderen (er is sprake van vendor lock-in)
- een beperkte onderhandelingsmacht ten aanzien van prijzen, contractvoorwaarden en de ontwikkelagenda van de leverancier

⁸ Kamerstukken II 2024/25, 36 574, nr. 3

- problemen bij de leverancier (uitval, faillissement, cyberaanval etc) kunnen direct gevolgen hebben voor de continuïteit van de processen en dienstverlening omdat er geen of weinig alternatieven zijn

Een diverse mix van aanbieders is uiteindelijk belangrijk voor een stabiele en veilige digitale infrastructuur. Gelet op de veranderende geopolitieke omstandigheden heeft het verminderen van deze afhankelijkheden onze volle aandacht.

46 **Hoe gaat u cloudstandaarden dwingend maken voor alle overheden?**

Vanuit de NDS zal programma-breed ingezet worden op een "versterkte aanpak op het afspreken, invoeren en handhaven van (digitale) standaarden. Inclusief ondersteuning bij het invoeren daarvan⁹".

Daarnaast is binnen de NDS prioriteit Cloud als versneller opgenomen dat we standaarden van projecten zoals Haven plus (VNG), SURFCumulus (SURF) en vergelijkbare initiatieven in Europa selecteren. Daarmee wordt in de uitvoering van de NDS deels invulling gegeven aan deze wens.

Departementen en mede-overheden maken op basis van huidige regelgeving zelf een afweging over het gebruik van deze standaarden.

47 **Welke organisatie voert de verkenning naar een overheidsbrede 'Nedercloud' uit? Waarom is deze partij gekozen?**

De verkenning van de realisatie van een soevereine overheidscloud wordt op dit moment uitgevoerd door mijn departement met hulp van andere departementen en mede-overheden.

48 **Hoe wordt de verkenning uitgevoerd? Welke factoren worden hierbij meegenomen?**

In het kader van de verkenning naar de realisatie van een soevereine overheidscloud stellen we allereerst een breed gedragen lijst van eisen en wensen op waaraan de voorziening moet voldoen op. Daarnaast inventariseren we het huidige aanbod van cloud(-achtige) oplossingen van interne- en externe dienstverleners om die vervolgens op de eisen- en wensenlijst te beoordelen op geschiktheid. Voorts onderzoeken we ook de mogelijkheid om in eigen beheer of bij marktpartijen een nieuwe voorziening te realiseren. De verkenning wordt uitgevoerd met inachtneming van de in de NDS genoemde versnellers voor de prioriteit Cloud.

49 **Wanneer verwacht u de uitkomst van de verkenning naar de overheidsbrede 'Nedercloud'?**

De uitkomst van de verkenning naar de soevereine overheidscloud wordt in de loop van 2026 verwacht.

50 **Wat wordt er vervolgens gedaan met de verkenning naar het realiseren van een overheidsbrede rijkscloud? Wat is de vervolgstap?**

De verkenning naar de realisatie van een soevereine overheidscloud levert de bouwstenen op voor de realisatie van deze voorziening en een implementatievoorstel.

⁹ [\(NDS\) De vrijblijvendheid voorbij - Digitale Overheid](#)

51 **Hoe verwacht u een centraal inzicht te kunnen geven in het cloudlandschap van de overheid? Worden de gemaakte kosten hierin ook inzichtelijk?**

Het is niet de intentie om een centraal inzicht op te stellen van het huidige cloudlandschap van de overheid. Ik focus op de behoeftes aan cloud en onderzoeken hoe we daar invulling aan kunnen geven door vraag en aanbod dichter bij elkaar te brengen.

52 **Hoe worden de uniforme definities voor verschillende soorten cloud opgesteld?**

Uitgangspunt vormen de definities van Cloud computing die beschreven zijn door het National Institute of Standards and Technology (NIST) in het document The NIST Definition of Cloud Computing ¹⁰. Deze definities zijn ook gehanteerd in het Rijkscloudbeleid 2022¹¹ en zijn gangbaar in de markt. In eerdere kamerstukken zijn deze definities ook gehanteerd. De NIST biedt geen definities op het gebied van soevereiniteit. De vaststelling van wat wij in Nederland als soeverein genoeg beschouwen is gaande. Een aanzet voor deze definities is opgenomen in de recente nonpaper Strengthening cloud sovereignty of public administrations ¹². Dit omdat het gewenst is tot een Europees geharmoniseerde definitie te komen, die als basis kan dienen voor collectieve Europese actie.

53 **Hoe zorgt u ervoor dat het Federatieve Datastelsel nu écht van de grond komt? Waarom is dat tot op heden niet gelukt?**

Het Federatieve Datastelsel (FDS) is een doorontwikkeling van het Stelsel van basisregistraties dat al geruime tijd (ca 20 jaar) met 10 basisregistraties functioneert. In de Interbestuurlijke Datastrategie is de ontwikkeling geschetst naar een overheid die op meer gestandaardiseerde wijze data gebruikt, deelt en verantwoording daarover aflegt.

Met het FDS zetten we nu voor het eerst een structuur neer waarin organisaties met een publieke taak - onder regie van BZK - gezamenlijk afspraken maken en standaarden (gaan) toepassen om data die overheidsbreed meerwaarde heeft op een verantwoorde wijze en binnen de daarvoor geldende wet- en regelgeving beschikbaar te maken voor (her)gebruik. Dergelijke ontwikkelingen die goed zijn voor het functioneren van de overheid als geheel, maar niet direct iets opleveren voor individuele overheidsorganisaties hebben het in het verleden in de prioriteitsstelling vaak afgelegd tegen actuele, sectorspecifieke activiteiten. Met de NDS probeer ik daar nu verandering in aan te brengen door afspraken minder vrijblijvend te maken.

54 **Wat zijn de belangrijkste eerste stappen die u gaat nemen om het Federatief Datastelsel tot stand te brengen? Wanneer verwacht u deze stappen te kunnen zetten?**

De eerste stappen in de realisatie van het Federatieve Datastelsel (FDS) zijn gericht op het leggen van een basis voor de (eerste) deelnemers. De eerste groep heeft in

¹⁰ <https://csrc.nist.gov/pubs/sp/800/145/final>

¹¹ [Rijksbreed cloudbeleid 2022 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

¹² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2025/07/11/strengthening-cloud-sovereignty-of-public-administrations>

december 2024 de Intentieverklaring FDS getekend waarmee zij de toezegging deden mee te werken aan de realisatie van het FDS. In het najaar van 2025 wordt naar verwachting de eerste set aan afspraken geaccordeerd. Daarin is onder andere de regierol door BZK opgenomen. Daarnaast is het DigiLab ingericht waarin (toekomstige) deelnemers kunnen ervaren wat werken met de FDS-kaders betekent en wordt er gewerkt aan een aantal standaarden die het verantwoord datagebruik faciliteren. Het FDS zal vervolgens groeien met enerzijds meer deelnemers en anderzijds additionele inhoudelijke afspraken. De verwachting is dat dit laatste stapsgewijs middels plateaus zal gaan plaatsvinden, mede afhankelijk van de hoeveelheid beschikbaar geld en de bestuurlijke aandacht hiervoor.

55 **Heeft u een ideaalbeeld van hoe het Federatief Datastelsel op termijn zal moeten functioneren? Zo ja, kunt u deze schetsen?**

In het ideaalbeeld zijn alle organisaties met een publieke taak die data aanbieden en gebruiken, verbonden in het Federatief Datastelsel. Data wordt bij de bron gehaald en breed (her)gebruikt. Daarmee verbetert de overheidsdienstverlening en kunnen deze data makkelijker en sneller worden gebruikt voor het oplossen van maatschappelijke opgaven. De deelnemers zijn door middel van afspraken en standaarden gecommiteerd aan een uniforme werkwijze. Deelnemers hebben hun processen eenmalig en uniform ingericht waardoor tijd- en kwaliteitswinst wordt behaald. Data-aanbieders mogen erop vertrouwen dat de data-afnemer zorgdraagt voor goed gebruik van de ontvangen data en de noodzakelijke waarborgen rondom transparantie, veiligheid en herleidbaarheid zijn georganiseerd. Er is een structuur waarin belemmeringen (organisatorisch, technisch, juridisch, semantisch) rond datadelen opgepakt worden. Burgers en ondernemers kunnen inzien wie hun gegevens, met welk doel heeft gebruikt. Het Federatief Datastelsel zal zich steeds door blijven ontwikkelen.

56 **Wat bedoelt u met 'datagedreven werken'? Is dit een doel op zich?**

Met datagedreven werken wordt bedoeld: werken met feiten op basis van verzamelde data, die ten grondslag liggen aan een informatiebehoefte. Deze data worden geanalyseerd tot informatie en samen met domeinkennis correct geïnterpreteerd om bruikbare inzichten te genereren. Op basis van deze inzichten wordt vervolgens een afgewogen besluit genomen. Het is in die zin niet een doel op zich, maar een middel om als overheid beter onderbouwde keuzes te maken en daarmee beleid en dienstverlening te verbeteren.

57 **Hoe staat de huidige financieringssystematiek gegevensdeling in de weg? Hoe gaat u dit veranderen?**

De huidige financieringssystematiek is vanuit het verleden per stelsel en/of per registratie opgezet. Vanuit landelijk perspectief is de systematiek ad-hoc en versnipperd, vallen kosten en baten bij verschillende organisaties op verschillende momenten in de keten en zijn er ongewenste perverse prikkels die datadeling in de weg staan. Huidige financiële afspraken zijn soms al meer dan een decennium oud. Er zijn de afgelopen jaren binnen deze verouderde kaders puntoplossingen voor de financiële problematiek bedacht met als resultaat een complex, onoverzichtelijk en versnipperd landschap aan financieringsafspraken. Met een onevenredige verdeling van kosten en geld dat rondgepompt wordt met administratieve lasten als resultaat. De budgetten voor bronhouders en data-aanbieders zijn niet altijd voldoende om de taak naar behoren uit te voeren.

Momenteel wordt een onderzoek uitgevoerd om aan de hand van een aantal registraties en stelsels de kosten en baten in beeld te brengen. De insteek is een generiek kader voor de financiering van datastelsels en bijpassende financieringsarrangementen uit te werken.

58 **Wat bedoelt u met 'regie [voeren] op het vaststellen, implementeren en wettelijk verplichten van standaarden'? Welke rol heeft het Forum Standaardisatie hierin?**

Voor de standaarden die voorzien zijn in het Federatief Datastelsel (FDS) ligt de regie op het vaststellen en implementeren ervan bij het Overheidsbrede Beleidsoverleg Digitale Overheid (OBDO). Voor het verplichten van standaarden onder de Wet Digitale Overheid ligt de verantwoordelijkheid bij de minister van BZK. Binnen de afspraken van het FDS wordt aangesloten bij de reguliere werkwijze voor vaststellen en implementeren van standaarden, waaronder de controle en advisering van het Forum Standaardisatie in de context van de 'pas toe of leg uit lijst'. Zij controleren of standaarden aan alle eisen voldoen voor plaatsing op die lijst. Zij heeft zelf geen directe bevoegdheid om standaarden wettelijk verplicht te stellen, wel adviseren zij via het OBDO tot verplichting onder de Wet digitale overheid door de Minister van BZK.

59 **Gaat u de rol en het mandaat van Forum Standaardisatie verstevigen om datastandaarden dwingend te maken?**

De rol en het mandaat dat het Bureau Forum Standaardisatie heeft, bijvoorbeeld ten aanzien van onderzoek, wordt op dit moment herzien. Het is belangrijk dat Forum Standaardisatie hiermee voldoende is toegerust om haar taak uit te voeren. Er is op dit moment nog geen lopend initiatief waarbij Forum Standaardisatie een rol speelt in het afdwingen van datastandaarden. Het ligt niet voor de hand om toezicht te beleggen bij het adviserend orgaan zelf. Het "afdwingende mechanisme" dient indien gewenst op een andere manier vormgegeven te worden, dat kan eventueel via een verplichtstelling onder de Wet digitale overheid geregeld worden.

60 **Kunt u toelichten wat u voor ogen heeft bij de 'centrale functie die het herontwerp van processen in ketens aanjaagt'? Hoe kan dit er in de praktijk uitzien?**

Het inrichten van een centrale actor is geen doel op zich. Waar het om gaat is dat het herontwerpen van processen wordt gestimuleerd. Cruciaal hierin is dat verschillende dienstverleners met elkaar samenwerken en hun dienstverleningsproces vanuit het perspectief van de burger en ondernemer inrichten in plaats van vanuit het perspectief van de wet of het systeem. Deze dienstverleningsprocessen moeten worden ondersteund met de mogelijkheden van digitalisering van nu, waaronder het kunnen uitwisselen van data en het raadplegen van data bij de bron in plaats van werken met overbodige kopieën. Momenteel wordt, samen met de betrokken publieke dienstverleners en medeoverheden, een aantal scenario's uitgewerkt over de invulling van de rol van de centrale actor. Hierover heeft nog geen besluitvorming plaatsgevonden.

61 **Hoe wordt voorkomen dat bestaande versnippering in beleid en uitvoering opnieuw optreedt ondanks de federatieve inrichting van de strategie?**

Versnippering in beleid en uitvoering op het delen van data tussen deelnemers in het federatief datastelsel wordt zoveel als mogelijk voorkomen door overheidsbreed

gezamenlijk de afspraken en standaarden te maken, beproeven, beschrijven en accorderen. De afspraken liggen vast in het afsprakenstelsel, hierop is regie ingericht. Bovendien wordt het stelsel als geheel tweejaarlijks geëvalueerd.

62 **Hoe wordt het federatief datastelsel juridisch en financieel verankerd, zodat deelname voor alle overheidsorganisaties verplicht en haalbaar wordt?**

De voorbereidingen voor zowel de juridische als financiële waarborgen om zoveel mogelijk organisaties met een publieke taak deel te kunnen laten nemen aan het federatief datastelsel zijn lopend.

Er wordt momenteel een onderzoek uitgevoerd naar de financiering van datastelsels met als doel te komen tot een generiek kader voor de financiering van datastelsels en bijpassende financieringsarrangementen, ook voor het FDS. Dit onderzoek wordt naar verwachting eind 2025 opgeleverd. Voor het juridische deel is de minister van BZK verantwoordelijk voor de coördinatie van digitalisering en de NDS. In de Wet digitale overheid (Wdo) is al opgenomen dat de Minister van BZK de verantwoordelijkheid heeft voor de inrichting en het beheer van de generieke digitale infrastructuur, waar het FDS als onderdeel van beschouwd kan worden.

Verder kunnen in de Wdo het gebruik van voorzieningen en standaarden verplicht worden gesteld. Hiermee kan de noodzakelijke standaardisatie afgedwongen worden. Afhankelijk van politieke en bestuurlijke ambities tot deelname van organisaties met een publieke taak, kan het in een later stadium nodig zijn om aanvullende juridische maatregelen te treffen.

63 **Op welke termijn worden standaarden wettelijk verplicht gesteld onder de Wet Digitale Overheid, en hoe wordt naleving gehandhaafd?**

Er zijn nog geen trajecten opgestart om standaarden voor gegevensuitwisseling wettelijk te verplichten onder de Wet Digitale Overheid (Wdo). Standaarden voor gebruik binnen de overheid worden opgenomen op de Pas-toe-of-leg-uit Lijst van het Forum Standaardisatie. Dit betekent dat bij inkooptrajecten van ICT of informatievoorziening uitgegaan moet worden van voorzieningen die gebruik maken van deze standaarden tenzij 'uitgelegd' wordt waarom hiervan afgeweken wordt. Het Forum Standaardisatie voert jaarlijks onderzoek uit om te monitoren op de adoptie van standaarden (monitor open standaarden).

In het kader van de NDS koers ik aan op meer bestuurlijke sturing dan tot nog toe het geval is. In het verlengde daarvan zal als onderdeel van het NDS-uitvoeringsprogramma worden onderzocht of het onder het NDS-credo "de vrijblijvendheid voorbij" wenselijk is collectieve oplossingen en bouwstenen verplicht te stellen en wat, met inachtnaam van het huidige instrumentarium, de beste manier daartoe is. Hierbij is het belangrijk om oog te hebben voor de naleving als ook het gemak waarmee organisaties gebruik kunnen maken van deze collectieve oplossingen en bouwstenen.

64 **Hoe zal de regie op het vaststellen, implementeren en wettelijk verplichten van standaarden er concreet uitzien? Bij wie ligt deze verantwoordelijkheid?**

Voor de standaarden die voorzien zijn in het Federatief Datastelsel ligt de regie op het vaststellen en implementeren ervan bij het Overheidsbrede Beleidsoverleg Digitale

Overheid (OBDO). Voor het verplichten van standaarden onder de Wet Digitale Overheid ligt de verantwoordelijkheid bij de minister van BZK. De Programmeringsraad Generieke Digitale Infrastructuur heeft hierin een leidende rol voor standaarden die in de Generieke Digitale Infrastructuur toegepast worden.

65 **Wat is de beoogde termijn voor het starten van het herontwerp van deze processen? Is het mogelijk om een concrete deadline te koppelen aan de totstandkoming van dit overheidsbrede stelsel, en wanneer worden de eerste meetbare resultaten verwacht?**

Momenteel wordt, samen met de betrokken publieke dienstverleners en medeoverheden, een aantal scenario's uitgewerkt over de invulling van de rol van de centrale actor. Hiervoor geldt dat het herontwerpen van processen geen doel op zichzelf is, maar dat dit ervoor moet zorgen dat burgers en ondernemers beter geholpen worden. Over de invulling van de 'centrale actor' heeft nog geen besluitvorming plaatsgevonden. Deze besluitvorming hangt samen met de besluitvorming over de NDS investeringsagenda.

Het overheidsbrede stelsel waarnaar wordt verwezen heeft geen betrekking op het herontwerp van overheidsprocessen. Wellicht wordt daarmee verwezen naar de prioriteit Data, met het strategische doel dat er een overheidsbreed stelsel komt om gegevensknelpunten boven water te halen en die collectief op te lossen. Op dit moment zijn er al diverse initiatieven om zicht te krijgen op knelpunten rondom gegevensdeling, maar gebeurt dit vooral binnen het eigen departement of sector terwijl veel knelpunten vergelijkbare oorzaken hebben. Daarom is de ambitie om die initiatieven met elkaar te verbinden en van elkaar te leren om tot een vergelijkbare aanpak te komen.

66 **Is het terugdringen van het gebruik van niet-Europese AI-toepassingen een doel op zich?**

In lijn met het overheidsbrede standpunt generatieve AI¹³ en de prioriteit AI in de NDS, moedigt het kabinet de inzet van Europese taalmodellen aan. Daarmee is het aanjagen van Europese AI-toepassingen, zeker op het gebied van generatieve AI, een beleidsmatig uitgangspunt. Dit draagt onder meer bij aan het versterken van onze digitale autonomie en sluit ook aan bij de door uw Kamer eerder dit jaar aangenomen motie Six Dijkstra¹⁴, die oproept om werk te maken van de samenwerking op het gebied van soevereine AI.

67 **Welke (open) Nederlandse of Europese taalmodellen zijn er die binnen de overheid meer gebruikt kunnen en moeten worden?**

Op dit moment zijn er al Europese taalmodellen die worden ingezet door overheden. Zo wordt er bij verschillende pilots, experimenten of AI-toepassingen gebruikgemaakt van (open) taalmodellen van het Franse Mistral, of zijn daar concrete plannen voor.¹⁵ Dat laatste geldt bijvoorbeeld voor een pilot die loopt binnen het Rijk. Dit gaat om een AI-chatbot voor (rijks)ambtenaren die lokaal draait, gebruikmaakt van open source software en ontwikkeld wordt met Nederlandse of Europese leveranciers. Ook het recent uitgebrachte Zwitserse taalmodel Apartus is een mogelijkheid die onderzocht

¹³ [Overheidsbreed standpunt voor de inzet van generatieve AI | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

¹⁴ Kamerstuk II 2024/25, 36740 VII, nr. 27

¹⁵ <https://algoritmes.overheid.nl/nl>

moet worden in dit verband. Verder wordt er uitgekeken naar de resultaten vanuit het Nederlandse project GPT-NL en het Europese initiatief OpenEuroLLM.

68 Wat bedoelt u met 'regie [pakken] op het opschalen van AI binnen de overheid'?

Met het pakken van regie wordt bedoeld dat we actief sturen op het benutten en hergebruiken van succesvolle AI-toepassingen binnen de overheid. Dat doen we door goede voorbeelden op te halen en breed te delen via het platform AI & Overheid¹⁶. Hierin pakt het ministerie van BZK de regie door de centrale coördinerende rol in te vullen voor de interbestuurlijke samenwerking.

Daarnaast werken we kansrijke toepassingen verder uit, zoals de Friese aanpak Omgevingschat. Deze helpt overheden om ingewikkelde informatie over de Omgevingswet toegankelijk en begrijpelijk te maken. Ook richten we een overheidsbrede opschalingsfaciliteit in voor de komende jaren. Via die faciliteit brengen we geprioriteerde AI-toepassingen tot wasdom, met als doel implementatie en het ontwikkelen van robuuste en herbruikbare componenten. Dit gebeurt nadrukkelijk in co-creatie met gemeenten en andere overheidsorganisaties.

Verder verbinden we bestaande communities via het platform AI & Overheid. Zo kunnen we gezamenlijk succesvolle toepassingen identificeren, kennis delen, maar ook knelpunten benoemen. Door behoeften, kansen en risico's in kaart te brengen, zorgen we ervoor dat de overheid steeds beter kan inspelen op wat nodig is, en nemen we daadwerkelijk regie op de opschaling van AI. Met deze aanpak voorkomen we tevens dat het wiel telkens opnieuw wordt uitgevonden.

69 Welk aandeel van de AI-toepassingen die binnen de overheid worden gebruikt is Nederlands-Europees? Welk aandeel is afkomstig van niet-Europese aanbieders?

In het vierde kwartaal van dit jaar brengt onderzoeksorganisatie TNO, in opdracht van het ministerie van (BZK), een overheidsbrede monitor generatieve AI uit. Onderdeel hiervan is een inventarisatie onder overheden van hoeveel gebruik er momenteel wordt gemaakt van Europese en niet-Europese (generatieve) AI-modellen. Deze monitor zal met uw Kamer worden gedeeld.

70 Welke rol voorziet u voor publiek-private samenwerkingen op het gebied van AI-ontwikkeling en -afname binnen de overheid?

Binnen de AI-opshalingsfaciliteit (zie antwoord vraag 68) zal nadrukkelijk aansluiting worden gezocht met publiek-private partijen. Daarom wordt er ondermeer samengewerkt met initiatieven zoals het Nederlandse AI-initiatief Kickstart AI en zullen wij ook andere private partners betrekken bij de verdere ontwikkeling en toepassing van AI binnen verschillende NDS-versnellers die raken aan AI-innovatie binnen de overheid.

¹⁶ <https://platformaioverheid.nl/>

71 **Committeert u zich aan het afnemen en ondersteunen van GPT-NL? Op welke manier gaat u dit doen?**

Dit maakt onderdeel uit van de laatste NDS versneller onder de prioriteit AI. Het Nederlandse taalmodel GPT-NL is mede tot stand gekomen met financiële steun van de Rijksoverheid. In het kader van de NDS wordt de komende periode in samenwerking met TNO onderzocht hoe het gebruik van (open) Europese en Nederlandse taalmodellen, zoals GPT-NL, verder kan worden gestimuleerd en gerealiseerd. Daarnaast zullen vanuit de overheid in 2026 een aantal toepassingen worden verbonden aan de (door)ontwikkeling van GPT-NL. Dat wil zeggen dat de overheid de intentie heeft om GPT-NL op verschillende manieren te testen zodra de training van het taalmodel is afgerond.

72 **Welke prioritaire AI-toepassingsgebieden zijn al aangewezen voor overheidsbrede opschaling?**

Tijdens het proces om tot de NDS te komen zijn reeds een aantal geprioriteerde toepassingen interbestuurlijk geïdentificeerd. Dit gaat onder meer om AI ter ondersteuning van de productiviteit van ambtenaren, AI voor bezwaar- en beroepsprocessen, AI voor een Open Overheid, AI in de publieke ruimte, AI voor interactie met burgers en bedrijven en AI voor toegankelijkheid. Binnen deze toepassingsgebieden zal actief worden ingezet op het opschalen van *use cases* die hierbinnen passen.

73 **Hoe zal de regie op het opschalen van AI binnen de overheid eruit komen te zien?**

Zoals al toegelicht in de beantwoording van vraag 68, versta ik onder het pakken van regie dat wij actief sturen op het benutten en opschalen van succesvolle AI-toepassingen binnen de overheid. Hiervoor richten wij een overheidsbrede AI-opshalingsfaciliteit in. Daarbij gaat het met name om het identificeren van en ondersteuning bieden bij opgaven die de opschaling belemmeren. Wij maken gebruik van bestaande innovatieve oplossingen, schalen deze op en implementeren AI-innovaties gezamenlijk met overheid en markt. De komende jaren werken wij toe naar een situatie waarin in de overheid beschikt over een infrastructuur waarmee innovatieve digitale diensten kunnen worden ontwikkeld en waarbij het hergebruik van AI-toepassingen wordt gestimuleerd, en een overheid die in staat is in te spelen op de veranderende behoeften van burgers en bedrijven.

74 **Welke doelstellingen zijn verbonden aan het kiezen voor AI-toepassingsgebieden, het ontwikkelen van toepassingen en het gebruik ervan?**

Het doel van de verschillende geprioriteerde AI-toepassingen is om succesvolle toepassingen verder door te ontwikkelen aan de hand van een nog te ontwikkelen afwegingskader voor opschaling. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan belangrijke waarden als inclusiviteit en mensgerichtheid. Vooralsnog wordt er gebruikgemaakt van toepassingsgebieden en *use cases* die terugkomen in de overheidsbrede visie generatieve AI¹⁷ en de overheidsbrede handreiking generatieve

¹⁷ Kamerstuk 2023/2024, 26 643 nr. 1125.

AI¹⁸. Een overzicht van de toepassingsgebieden is opgenomen in de beantwoording van vraag 72. De nadruk ligt op het identificeren van reeds bestaande AI-oplossingen en -initiatieven, waarbij wij het hergebruik nadrukkelijk stimuleren.

75 **Welke hoopgevende voorbeelden heeft u van landen met een effectieve één-loketfunctie in de digitale dienstverlening?**

Voorbeelden die vaak worden genoemd zijn Estland¹⁹, Denemarken²⁰ en de centrale website van de Britse overheid ²¹. In Estland zijn alle overheidsdiensten voor inwoners via één overheidswebsite digitaal toegankelijk. Niet de overheidsinstantie, maar levensgebeurtenissen van inwoners staan hierin centraal. Borger.dk is volgens een duidelijke centrale regie en kaders neergezet en op basis van langjarig strategisch beleid.

76 **Gaat u het contact met bibliotheken, welzijnsorganisaties, vrijwilligers en ervaringsdeskundigen verstevigen om een beter beeld te krijgen van de knelpunten in de dienstverlening? Zo ja, hoe gaat u dit bereiken?**

Ik geef uitvoering aan de visie op lokale, fysieke dienstverlening en ondersteuning: de beleidsvisie Persoonlijk en Dichtbij. Zo geef ik inhoudelijk invulling aan de middelen die uw Kamer heeft toegekend vanuit het regeerprogramma (paragraaf Goed Bestuur). Hierbij is het mijn inzet lokale formele en informele netwerken beter aan elkaar te verbinden, om zo het lokale ecosysteem aan publieke dienstverlening te versterken. In een goed functionerend netwerk spelen bibliotheken, welzijnsorganisaties, vrijwilligers, ervaringsdeskundigen en andere organisaties verschillende rollen, bijvoorbeeld als laagdrempelige en empathische ondersteuner, als warme doorverwijzer of als aanbieder van cursussen om de (digitale) vaardigheden van inwoners te verbeteren. Daarnaast werk ik ook aan een overheidsbrede visie op signaalmanagement. Daarbij kijk ik naar de beschikbare bronnen van signalen, zoals die van de door u genoemde partnerorganisaties.

77 **Wat bedoelt u met het 'bestuurlijk agenderen' van overheidsbrede dienstverlening?**

Er is de afgelopen jaren meer aandacht gekomen voor het feit dat de organisatie van de overheid (nog steeds) onvoldoende aansluit bij de leefwereld van burgers en ondernemers, waardoor het voor veel mensen moeilijk is om inzicht in en overzicht van hun regelzaken te hebben. Naast de *legacy* problemen die structureel op de bestuurlijke agenda moeten worden gezet van individuele organisaties, moet er bij (ICT-)beslissingen ook rekening worden gehouden met het transformeren naar een meer overheidsbrede dienstverlening. Een nog betere samenwerking tussen overheidsorganisaties is hierbij van cruciaal belang; medeoverheden, publieke dienstverleners en ministeries kunnen veel leren van elkaars ervaringen en gezamenlijke oplossingen ontwikkelen. Maar de uitdaging om écht vanuit een gezamenlijkheid de burger en ondernemer centraal te stellen, met een gezamenlijke sturing op portfolio's, kan raken aan de zelfstandigheid van organisaties en vraagt om minder vrijblijvendheid. Dit geldt ook in de interdepartementale samenwerking, waarin

¹⁸ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/16/overheidsbrede-handreiking-generatieve-ai>

¹⁹ [e-Estonia - We have built a digital society & we can show you how](#)

²⁰ [borger.dk](#)

²¹ [GOV.uk](#)

aanpassingen nodig zijn om echt structureel te veranderen naar een overheidsbrede dienstverlening. Gezamenlijk werken we aan een visie en aanpak op wat nodig is om hierop een doorbraak te creëren.

78 **Welke rol ziet u voor Informatiepunten Digitale Overheid in het doorontwikkelen van de overheidsbrede loketfunctie?**

Zoals reeds vermeld, geef ik uitvoering aan de visie op lokale, fysieke dienstverlening en ondersteuning: de beleidsvisie Persoonlijk en Dichtbij, waarbij het versterken van het lokale ecosysteem voor publieke dienstverlening centraal staat. Een belangrijk element daarbinnen is het beter inbedden van bestaande, overheidsbrede ingangen, zoals dienstverlening van de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO) en de overheidsbrede loketten. Het uitgangspunt is dat overheidsbrede dienstverlening wordt aangeboden op plekken die voor mensen logisch en dichtbij voelen. Zo vergroten we het bereik van de dienstverlening.

De dienstverlening zoals geboden door de IDO's en overheidsbrede loketten zijn complementair aan elkaar. IDO-dienstverlening biedt lokaal laagdrempelige en empathische ondersteuning bij regelzaken met de (digitale) overheid. De overheidsdienstverlener van een overheidsbreed loket kan (indien nodig) vervolgens helpen om persoonlijke casuïstiek op te lossen, hoe complex die ook is. Bij een overheidsbreed loket is er één aanspreekpunt, waarbij de overheidsprofessional tijd en ruimte heeft voor zowel de 'vraag achter de vraag' als het daadwerkelijk regelen van zaken. Door beide dienstverleningstypes beter aan elkaar en aan bestaande netwerken te verbinden, kan het bereik worden vergroot.

Gemeenten kennen hun inwoners, de lokale netwerken (met sleutelpersonen daarin) en hun behoeften. Zij voeren daarom regie op het vormgeven van het lokale ecosysteem voor publieke dienstverlening. Het is dan ook aan hen om te bepalen waar lokaal welke vorm van laagdrempelige en empathische ondersteuning het meest passend is. Bij de uitvoering van de beleidsvisie Persoonlijk en Dichtbij zet ik daarom in op het versterken van de regierol van gemeenten.

79 **Per wanneer verwacht u de overheidsbrede visie op proactieve dienstverlening vast te stellen?**

Wij verwachten de overheidsbrede visie op proactieve dienstverlening eind 2025 te kunnen opleveren, waarna deze begin 2026 bestuurlijk kan worden vastgesteld.

80 **Kunt u uitgebreider toelichten hoe u het verwerken van signalen en feedback van burgers en ondernemers in de praktijk voor u ziet?**

Ik vind dat overheidsorganisaties de beleving van burgers en ondernemers centraal moeten zetten en daarom open moet staan voor signalen, nieuwsgierig moeten blijven en zich verantwoordelijk moeten voelen om signalen te gebruiken om hun dienstverlening te verbeteren. Niet in de laatste plaats vind ik dat we in staat moeten zijn om uit signalen zorgelijke patronen te herkennen.

Samen met publieke dienstverleners en medeoverheden werk ik op dit moment aan een overheidsbrede visie op hoe de overheid om moet gaan met signalen (feedback) van burgers en ondernemers.

Deze visie zal vervolgens worden vertaald naar een plan van aanpak om de visie in de praktijk te brengen. Hiertoe verwacht ik aan te kunnen sluiten bij bestaande succesvolle initiatieven die de potentie hebben om te verbreden en op te schalen. Te denken valt bijvoorbeeld aan de initiatieven van organisaties waarmee mijn ministerie al nauw samenwerkt. Zoals de gemeenten Rotterdam, Tilburg, Utrecht, de Belastingdienst, UWV, DUO, RVO en het ministerie van SZW. Daarnaast denk ik aan standaarden om uitwisseling en samenwerking te ondersteunen.

81 **Kunt u een beeld schetsen van het centrale orgaan dat herontwerp van (keten)processen aanjaagt? Welke doorzettingskracht krijgt dit orgaan?**

Zie het antwoord op vraag 60.

82 **In hoeverre wordt ook rekening gehouden met de beschikbaarheid van fysieke loketten voor burgers? Wordt hier expliciet aandacht aan besteed binnen de uitvoering van de strategie?**

Eén van de versnellers binnen de Nederlandse Digitaliseringsstrategie is de doorontwikkeling van de loketfunctie van de overheid. Binnen deze loketfunctie werken we ernaar toe dat alle kanalen – digitaal, telefonisch én fysiek – zelfstandig, in samenhang en integraal overheidsbrede dienstverlening bieden die aansluit op de behoeften van burgers en ondernemers. De centrale ambitie: altijd de juiste deur. Het moet niet uitmaken waar iemand zich meldt, de overheid zorgt gezamenlijk voor een oplossing.

Het persoonlijk contact met de overheid, op plekken die voor burgers logisch en dichtbij voelen, is een belangrijk aspect van deze loketfunctie en kan onder andere worden versterkt door het ontwikkelen en inzetten van digitale toepassingen die professionals ondersteunen in hun overheidsbrede rol.

Daarnaast geef ik uitvoering aan de visie op lokale, fysieke dienstverlening en ondersteuning: de beleidsvisie Persoonlijk en Dichtbij, waarbij het versterken van het lokale ecosysteem voor publieke dienstverlening centraal staat.

83 **Hoe denkt u de implementatie van het Bestuurlijk Convenant Digitale Veiligheid Gemeenten versneld te realiseren?**

Met het Bestuurlijk Convenant Digitale Veiligheid is de basis gelegd voor een gecoördineerde aanpak van digitale dreigingen bij gemeenten. In opdracht van BZK, JenV, VNG en de G4 is een onderzoek uitgevoerd naar het lokale cyberlandschap en de rol van gemeenten daarin. Dit rapport wordt als bijlage met de verzamelbrief Digitalisering aangeboden aan de Tweede Kamer.

Onder coördinatie van BZK werken de betrokken partijen aan het in kaart brengen van uitdagingen, het aanpakken van lacunes en het versterken van samenwerking. Meer concreet betekent dit onder meer het verduidelijken van verantwoordelijkheden bij digitale incidenten, de crisisstructuren in het fysieke en digitale domein beter op elkaar laten aansluiten en de weerbaarheid van gemeenten versterken door samenwerking, kennis en capaciteit efficiënter in te zetten. Versnelling wordt gerealiseerd door in te zetten op acties met impact op de korte termijn, zoals de inzet van regio-aanjagers die gemeenten ondersteunen bij hun informatiebeveiliging.

84 **Hoe ziet u het federatief SOC-stelsel voor u?**

Een security operations center (SOC) houdt actueel zicht op de digitale infrastructuur van een organisatie, en detecteert issues met softwareonderdelen of gedrag van gebruikers in hun technische omgeving. Als er iets ongewoons gedetecteerd wordt, bestaat opvolging door het SOC uit het analyseren van deze afwijking. Als de afwijking wordt veroorzaakt door een cyberaanval of hack worden mitigerende maatregelen genomen en sporen voor digitaal onderzoek veiliggesteld. Dat alles is zeer afhankelijk van de techniek en inrichting, en die verschilt sterk per organisatie. Daarom zijn er veel verschillende SOC's voor verschillende omgevingen, met verschillende risico's, intern belegd en/of in samenwerking met marktpartijen.

In een federatief SOC-stelsel worden overheidsbreed kennis en ervaringen uitgewisseld voor het opbouwen en inrichten van SOC-voorzieningen. Daarnaast is meer onderlinge samenwerking tussen SOC's gewenst ten aanzien van het voorkomen en beheersen van dreigingen en incidenten.

85 **Wat wordt bedoeld met beleid om gezamenlijke digitale autonomie te vergroten?**

In het vierde kwartaal wordt een overheidsbrede visie Digitale Autonomie en Soevereiniteit verwacht. De publicatie van de visie heeft vertraging opgelopen, onder andere door de val van het kabinet.

Beleidsregels op basis waarvan de overheid als geheel voor cruciale elementen afhankelijkheden kan reduceren en organisaties hun strategie kunnen uitzetten om minder afhankelijk te zijn van enkele grote leveranciers in het buitenland volgen daarop.

Er komen instrumenten die de implementatie van de visie en de beleidsregels ondersteunen. Dit kunnen ook bestaande instrumenten zijn waar de beleidsregels rondom autonomie en soevereiniteit dan in worden verwerkt. Geambieerd wordt om zoveel mogelijk veranderingen ten behoeve van het vergroten van de digitale autonomie van de overheidsorganisatie op te nemen in bestaande regels- en kaders.

86 **Welk beleid gaat u aanvullend ontwikkelen in het kader van de gezamenlijke digitale autonomie? Geeft u hierin uitvoering aan de vele Kamermoties aangenomen op dit punt?**

In het vierde kwartaal wordt een overheidsbrede visie Digitale Autonomie en Soevereiniteit verwacht. De publicatie van de visie heeft vertraging opgelopen, onder andere door de val van het Kabinet.

Beleidsregels op basis waarvan de overheid als geheel voor cruciale elementen afhankelijkheden kan reduceren en organisaties hun strategie kunnen uitzetten om minder afhankelijk te zijn van enkele grote leveranciers in het buitenland volgen daarop.

We werken onder de NDS aan het verkennen van het realiseren van een overheidsbrede soevereine clouddienst. Ook is er borging van digitale autonomie in de IT-sourcing strategie, waarin we beogen overheden richting te geven om goede afwegingen te maken over wat we zelf doen en wat we uitbesteden. Hieronder valt ook het kijken naar marktconcentraties. We werken samen met Frankrijk, Duitsland en Italië in een EDIC (European Digital Infrastructure consortium) om de digitale autonomie van Europa en haar lidstaten te versterken.

Het verbeteren van de Digitale Autonomie en Soevereiniteit vereist een holistische aanpak. Hierbij richten we ons op bestaande beleidsregels- en kaders binnen de overheid op het gebied van onder andere nationale veiligheid, inkoop en informatievoorziening. In die holistische aanpak worden de moties meegenomen.

87 **Wanneer is de overheidsbrede aanpak voor quantumveilige cryptografie gereed, en wat betekent dit voor bestaande systemen?**

De migratie naar quantumveilige cryptografie is complex. Het betreft niet alleen een technische verandering, maar vergt ook procesmatige aanpassingen en kennisopbouw. Het PQC-migratiehandboek biedt handelingsperspectief hoe onder andere de overheid deze uitdaging kan aanpakken.

Het programma Quantumveilige Cryptografie NL, onder de hoede van CIO Rijk, zorgt dat overheidsorganisaties op dit thema samenwerken en zoveel mogelijk van elkaar kunnen leren.

Met de publicatie van de Europese 'Gecoördineerde implementatie routekaart voor de transitie naar Post Quantum Cryptografie' van de EU NIS Cooperation Group, wordt het programma gedwongen om haar inzet te evalueren en bij te sturen waar nodig. Dit proces loopt op dit moment. Eind 2025 zal het programma de uitvoeringsagenda voor 2026 – 2027 vaststellen. Daarnaast heeft het programma reeds de ambitie om de hele overheid en vitale sectoren verder te ondersteunen bij de migratie naar PQC. Om de ambitie voor de komende jaren te kunnen realiseren zijn de benodigde middelen opgenomen in de NDS investeringsagenda.

Ondertussen moeten overheidsorganisaties en vitale sectoren aan de slag met de migratie naar PQC. Randvoorwaarden voor de migratie, zoals het in kaart brengen van cryptografische assets en het uitvoeren van een risicoanalyse, kunnen nu al uitgevoerd worden. Daarnaast kunnen organisaties binnen hun eigen sector samenwerken aan dit thema.

88 **Welke organisaties zijn aan zet om cyberveiligheidsbouwstenen collectief te ontwikkelen en integreren?**

Cyberveiligheid bestaat uit een holistische aanpak die zowel betrekking heeft op mens, proces als techniek. Cyberveiligheidsbouwstenen vanuit het NDS perspectief zijn de gezamenlijke versnellers waar we overheidsbreed aan werken om de digitale weerbaarheid te versterken. Quantumveilige encryptie en het werken aan een federatief SOC-stelsel zijn dan ook cyberveiligheidsbouwstenen.

Op basis van ontwikkelingen in o.a. dreiging en technologie kunnen door het overheidsbrede aanjaagteam Digitale Weerbaarheid en Digitale autonomie in de toekomst gezamenlijke verbetertrajecten worden geïnitieerd als collectieve cyberveiligheidsbouwstenen. Het aanjaagteam maakt onderdeel uit van de NDS.

89 **Wordt in het kader van autonomie en digitale weerbaarheid ook gedacht aan separate gesloten netwerken voor (semi-)overheidsorganisaties?**

De maatregel in de vorm van separate gesloten netwerken wordt al bij diverse organisaties binnen de overheid toegepast.

Het scheiden van netwerken door zogenaamde segmentatie is een van de maatregelen die is opgenomen in informatiebeveiligingstandaarden als ISO 27001 en 27002 en de BIO. Segmentatie in de vorm van logische scheiding of ook fysiek gesloten netwerken moeten worden door organisaties worden toegepast als dit op basis van risicomanagement nodig is.

Daarnaast maakt de Rijksoverheid gebruik van eigen besloten netwerken, zoals het RON (Rijksoverheidsnetwerk), dat is gebouwd op het glasvezelnetwerk van defensie en het Diginetwerk. Het Diginetwerk is bedoeld om gegevens tussen verschillende overheidslagen uit te wisselen. Beide zijn private netwerken die alleen te gebruiken zijn door de overheid. Ze zijn niet publiek toegankelijk en niet afhankelijk van een internetverbinding.

90 **Wanneer wordt het overheidsbrede inzicht in kritieke IT-dienstverlening en de bouwstenen daarvan verwacht?**

Inzicht in kritieke dienstverlening is van belang voor een aantal versnellers waaronder ook de continuïteit van dienstverlening.

De meeste organisaties hebben zelf zicht op wat voor hen kritieke dienstverlening is; de criteria die zij daarvoor hanteren zijn echter verschillend. Op nationaal niveau is de kritieke dienstverlening vastgelegd in de nationale vitale infrastructuur. Verder worden in de Cyberbeveiligingswet (CBW) en in de Wet weerbaarheid kritieke entiteiten (WwKE) vastgelegd welke organisaties kritieke, essentiële en belangrijke diensten leveren. Met de implementatie van deze wetgeving wordt dan ook op een eenduidige wijze inzichtelijk wat kritieke dienstverlening (van de overheid) is.

Zodra de CBW en WwKE zijn aangenomen zal de identificatie van de kritieke in IT-dienstverlening van start gaan. In de tussentijd is de overheidsbrede aanpak nog in de opstartende fase. Voor deze versneller hoeven we echter niet op nul te beginnen. Voor de Rijksoverheid is er in 2024 een visie vastgesteld voor IT-assetmanagement. Deze kan als basis dienen om een plan van aanpak op te stellen om gefaseerd overheidsbreed het inzicht in IT-bouwstenen te verbeteren.

91 **Acht u het noodzakelijk of wenselijk om een eigen functiegebouw in te richten voor IT-functies in de overheid, zodat deze marktconform zijn?**

Voor de salarisschalen 8 tot en met 13 geldt dat het beloningsniveau over het algemeen marktconform is, zoals blijkt uit het beloningsonderzoek van november 2023. Voor het merendeel van de functies is het beloningsniveau concurrerend, met uitzondering van enkele hogere functieniveaus. De overheid biedt bovendien betere

secundaire arbeidsvoorwaarden dan de markt, zoals meer vakantiedagen en een goed pensioen.

Om ook op de hogere functieniveaus en bij schaarse functies, zoals informatiebeveiliging, concurrerend te zijn met de markt, biedt het Rijk de mogelijkheid om arbeidsmarkttoelagen toe te kennen van 16,6%.

Het Functiegebouw Rijk is aangevuld met het Kwaliteitsraamwerk-IV, gebaseerd op het European Competence Framework. Daarmee kan binnen het bestaande functiegebouw flexibel worden gestuurd op de werving en ontwikkeling van ICT-professionals, zonder de noodzaak van een apart functiegebouw. Zo kan worden ingespeeld op arbeidsmarktdynamiek zonder de extra complexiteit en risico's van een losstaand IT-functiegebouw.

92 **Hoe hoopt u regie te voeren op de ontwikkeling van digitaliseringskennis binnen de overheid?**

Er is volop aandacht voor het versterken van digitaliseringskennis, onder meer via de Human Capital Agenda van EZ en de I-Strategie Rijk 2021–2025²². Daarnaast is digitaal vakmanschap als prioriteit opgenomen in de NDS. Binnen deze prioriteit nemen wij nadrukkelijk regie op de ontwikkeling van digitaliseringskennis van ambtenaren.

Daartoe wordt een basiskennisniveau vastgesteld. Daarmee wordt voor organisaties, management en ambtenaren duidelijk welk niveau van digitaliseringskennis van ieder verwacht wordt. Dit stelt organisaties in staat hierop te sturen en dit te borgen in de P-cyclus, bijvoorbeeld door het als vast onderdeel op te nemen in personeelsgesprekken. Overheidsacademies en marktpartijen kunnen opleidingen aanbieden om ambtenaren aan dit basisniveau te laten voldoen. De Rijksacademie voor Digitalisering en Informatisering biedt bijvoorbeeld al cursussen op verschillende digitaliseringsdomeinen, waaronder digitale weerbaarheid en kunstmatige intelligentie.

93 **Valt het verbeteren van digitale vaardigheden van burgers en ondernemers ook onder deze prioriteit?**

Nee, het verbeteren van digitale vaardigheden van burgers en ondernemers is geen onderdeel van de prioriteit Digitaal Vakmanschap. Deze prioriteit richt zich op het realiseren van een effectieve en efficiënte digitale dienstverlening door de overheid. Voor burgers en ondernemers bestaan reeds tal van initiatieven die gericht zijn op het verbeteren van digitale vaardigheden. Voorbeelden zijn het interdepartementale programma *Tel mee met Taal*, dat zich richt op basisvaardigheden van volwassenen, en het lesprogramma *Welkom Online*, een samenwerking van het Nationaal Ouderenfonds, Vodafone, Ziggo en ASML, met ondersteuning van BZK. Ook bestaan er initiatieven als de app *DigiHandig*, het programma *Digitaal Burgerschap* van de Koninklijke Bibliotheek, het programma *Digisterker* en de online tool *DigiQ*, ontwikkeld door de Universiteit van Amsterdam met steun van BZK. Verder zijn er de *DigiHulplijn* en de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO), die laagdrempelig en gratis ondersteuning bieden.

²² [I-strategie Rijk I-strategie Rijk 2021-2025 - Digitale Overheid](#)

Tot slot is er de nationale cursus digitale weerbaarheid, ontwikkeld met een brede groep stakeholders en voor iedereen vanaf 12 jaar gratis online beschikbaar via Stichting Lowercase, ook bekend van de nationale AI-cursus.

94 **Ziet u een rol voor de overheid om meer betrouwbaar cursus- en lesmateriaal beschikbaar te stellen voor burgers in het kader van digitaal burgerschap?**

Het beschikbaar stellen van meer betrouwbaar cursus- en lesmateriaal is geen onderdeel van de prioriteit Digitaal Vakmanschap, die zich primair richt op een effectieve en efficiënte digitale dienstverlening door de overheid.

Wel wordt er reeds betrouwbaar cursus- en lesmateriaal beschikbaar gesteld voor burgers in het kader van digitaal burgerschap. Voorbeelden zijn het interdepartementale programma *Tel mee met Taal*, dat zich richt op basisvaardigheden van volwassenen, en het lesprogramma *Welkom Online*, een samenwerking van het Nationaal Ouderenfonds, Vodafone, Ziggo en ASML, met ondersteuning van BZK. Ook bestaan er initiatieven als de app *DigiHandig*, het programma *Digitaal Burgerschap* van de Koninklijke Bibliotheek, het programma *Digisterker* en de online tool *DigiQ*, ontwikkeld door de Universiteit van Amsterdam met steun van BZK.

Verder zijn er de *DigiHulplijn* en de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO), die laagdrempelig en gratis ondersteuning bieden. Tot slot is er de nationale cursus digitale weerbaarheid, ontwikkeld met een brede groep stakeholders en voor iedereen vanaf 12 jaar gratis online beschikbaar via Stichting Lowercase, ook bekend van de nationale AI-cursus.

95 **Hoe bent u van plan de verkokering tussen overheidsorganisaties te doorbreken met het aanstellen van centrale pools van IT-experts?**

Er zijn reeds pools met I-professionals beschikbaar. Doel is dat deze breder beschikbaar worden gesteld binnen de overheid. De belemmeringen voor een overheidsbrede openstelling worden momenteel geïdentificeerd en verholpen. Hiermee zetten we de schaarse capaciteit en kennis zo efficiënt mogelijk in en zorgen we dat deze overheidsbreed wordt ingezet.

96 **Wanneer verwacht u de visie voor de digitale werkomgeving vast te kunnen stellen?**

De prioriteit bevindt zich nog in de opstartfase. Het streven is om in 2026 een overheidsbrede visie voor de digitale werkomgeving vast te stellen.

97 **Wanneer start u met de versnellers die per prioriteit zijn geïdentificeerd?**

De realisatie van een deel van de versnellers is al gestart. Voor sommige versnellers geldt dat het gaat om lopende activiteiten die met de NDS extra aandacht krijgen. Een voorbeeld hiervan is de doorontwikkeling van de overheidsbrede loketfunctie en de samenhang tussen overheidsportalen. Een aantal versnellers krijgt een overheidsbreed karakter. Voorbeeld hiervan is de IT-sourcingstrategie Rijk die wordt uitgebreid naar de medeoverheden. Versnellers die nieuw zijn worden op dit moment interbestuurlijk uitgewerkt.

98 **Voor hoe lang stelt u het NDS-uitvoeringsprogramma op? Heeft deze een beoogde einddatum?**

Het NDS-uitvoeringsprogramma heeft geen vastgestelde einddatum. Het uitvoeringsprogramma heeft een regisserende en monitorende functie voor alle onderdelen van de NDS. Daarnaast heeft het programma een kwartiermakende functie voor structurele oplossingen die uit de NDS komen. Interbestuurlijk is de wens om de NDS als leidraad te gebruiken voor de lange termijn.

Het uitvoeren van de versnellers in de NDS is sterk afhankelijk van een aantal zaken, zoals financiering, politiek-bestuurlijke doorzettingskracht en juiste en voldoende expertise.

99 **Hoe vaak zal u de Kamer informeren over de voortgang op de NDS?**

Zie het antwoord op vraag 6.

100 **Hoe betreft u de Kamer bij de verdere ontwikkeling en uitvoering van de NDS?**

Zie het antwoord op vraag 6.

101 **Kunt u een tijdlijn schetsen van de komende periode? Welke deadlines komen er aan in de uitvoering van de NDS?**

Het uitvoeringsprogramma bevindt zich in de opstartfase, waarbij de in de NDS opgenomen versnellers voor de prioriteiten en de politiek-bestuurlijke interventies worden uitgewerkt. Er wordt momenteel al uitvoering gegeven aan het wegnemen van belemmeringen en het realiseren van een aantal versnellers. Onderdeel daarvan is uiteraard dat er interbestuurlijke afspraken worden gemaakt over realisatietermijnen. Parallel wordt er gewerkt aan de investeringsagenda. Via verzamelbrieven digitalisering wordt u op de hoogte gehouden over de voortgang op de verschillende trajecten.

102 **Welke organisaties heeft u gesproken om de NDS te schrijven?**

Zie het antwoord op vraag 4.

103 **Op welke manier heeft u het manifest 'Ons Digitaal Fundament', in december 2024 aan uw voorganger overhandigd door leden van de Kamercommissie Digitale Zaken, betrokken bij het totstandkomen van de NDS?**

Mijn voorganger heeft dit document destijds inderdaad in ontvangst genomen. Mijn indruk is dat hij dit zeer ter harte heeft genomen. Ik zie namelijk grote parallellen tussen de in het document genoemde uitdagingen en oplossingen – die voor een groot deel raken aan het vraagstuk van samenwerking en politieke regie op digitalisering – en het doel van de NDS om als één overheid te opereren op een aantal prioritaire thema's. Daarnaast zijn er ook veel inhoudelijke thema's in de NDS teruggekomen, als bijvoorbeeld de burger centraal stellen in dienstverlening, een versterkte aanpak op het afspreken, invoeren en handhaven van digitale standaarden en het verplichten van collectieve oplossingen en bouwstenen.

- 104 **Heeft u kennisgenomen van het voorstel voor een 'Digitale Dienst' uit het Kamerinitiatief 'Ons Digitaal Fundament'? Welke rol ziet u voor een dergelijke Dienst in de uitvoering van de NDS?**

De NDS introduceert geen digitale dienst. Wel wordt er een uitvoeringsprogramma ingericht dat een regisserende/monitorende functie heeft voor alle onderdelen van de NDS. Deze programma-organisatie kan ook overheidsorganisaties faciliteren in de uitvoering van de NDS. In de NDS is tevens opgenomen dat het programma een kwartiermakende rol heeft voor structurele functies die voortvloeien uit de NDS.

- 105 **Kunt u toelichten waarom het Caribische deel van het Koninkrijk niet valt onder de reikwijdte van de NDS?**

De NDS geldt voor heel Nederland, dus ook voor de eilanden Bonaire, Sint-Eustatius en Saba. Ook daar moeten we als één overheid versnellen op digitalisering. Er kunnen situaties zijn waar maatwerk nodig is en waar het tempo van adoptie kan verschillen. Dit moet nog worden uitgewerkt in een *Aansluitplan Publieke Dienstverlening en Digitalisering*, dat ik heb aangekondigd in de 'Agenda Goed Bestuur Bonaire, Sint-Eustatius en Saba'. Dit aansluitplan zal het kabinet naar verwachting in het eerste kwartaal van 2026 vaststellen. De NDS geldt niet voor Aruba, Curaçao en Sint-Maarten, omdat zij autonome landen binnen ons Koninkrijk zijn.

- 106 **Is het uw doel om het niveau van dienstverlening gelijk te stellen tussen Europees- en Caribisch Nederland? Zo ja, hoe wordt dit bereikt als het Caribisch deel geen onderdeel uitmaakt van de NDS?**

Zie het antwoord op vraag 105.

- 107 **Op welke termijn komt er een investeringsagenda en een soortgelijk plan voor de digitale dienstverlening in Caribisch Nederland?**

Zie het antwoord op vraag 105.